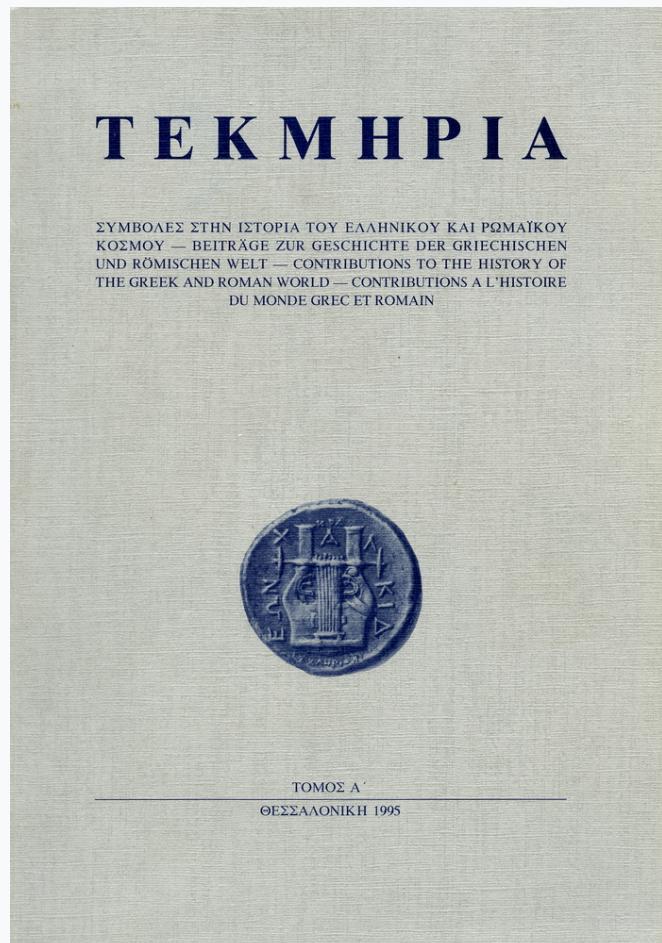

Tekmeria

Vol 1 (1995)

Μακεδονικά Σύμμεικτα

Π. Μ. ΝΙΓΔΕΛΗΣ

doi: [10.12681/tekmeria.101](https://doi.org/10.12681/tekmeria.101)

To cite this article:

ΝΙΓΔΕΛΗΣ Π. Μ. (1995). Μακεδονικά Σύμμεικτα. *Tekmeria*, 1, 173–190. <https://doi.org/10.12681/tekmeria.101>

ΣΥΜΜΕΙΚΤΑ / MISZELLEN

Π. Νίγδελης Μακεδονικά Σύμμεικτα

‘Η παροῦσα έργασία πραγματεύεται τοία έπιγραφικά κείμενα πού σχετίζονται μέ τήν τοπογραφία καί τήν ιστορία τῆς Μακεδονίας κατά τήν έλληνιστική καί αυτοκρατορική έποχή. Τό πρῶτο ἀπό αὐτά προέρχεται ἀπό τή Μ. ‘Ασία, ἐνώ τά δύο ἄλλα ἀπό τήν Ιδια τή Μακεδονία καί συγκεκριμένα τή Βέροια καί τήν Εύρωπο.

1. ΔΕΤΕΛΑ: μία νέα πόλη τῆς Έλίμιας

Στόν δέκατο τόμο τῆς σειρᾶς ΜΑΜΑ πού ἐκδόθηκε τελευταῖα καί περιλαμβάνει ἔπιγραφές τῆς Φρυγίας δημοσιεύεται καί σχολιάζεται ἐκτός τῶν ὅλων μία ἀπλή μαρμάρινη ἐνεπίγραφη στήλη μέ δετωματική ἐπίστεψη πού βρέθηκε στήν περιοχή τοῦ Αγυον (Δορύλαιο). Ή ἐπιγραφή τῆς στήλης, χρονολογεῖται μέ παλαιογραφικά κριτήρια στόν 3. αι. π.Χ. Γιά τήν εὐχερέστερη παρακολούθηση τῶν παρατηρήσεων πού ἀκολουθοῦν ἀναδημοσιεύομε τό κείμενό της μέ μερικές ἀπαραίτητες βελτιώσεις (βλ. εἰκ. 1).¹

Φίλιππος Μακεδών
ενθα με γαῖα ἐκάλινψε
Φίλιππον Σωρία νίδν
4 μητρόδε δὲ Ἀντιγόνης
κρύπτομ' ὑποχθόνιος·
ἀλλοτρίας δὲ ἔλαχον χώ-
ρας καὶ οὐκ αὐτὸς ἐμαυτοῦ·
8 εἴμι δὲ Ἐλημιώτης
ἐκ πόλεως ΔΕΤΕΛΑ<Σ>²

1. Βλ. B. Levick, S. Mitchell et alii, *Monumenta Asiae Minoris Antiqua X*, London 1993 (*JRS, Monographs 7*), ἀρ. 220. Τό κείμενό της παρατίθεται στό ὑπόμνημα τῆς ἐπιγραφῆς ἀρ. 220, μᾶς ἐπιτάφιας ἐπιγραφῆς Μακεδόνα στρατιώτη πού σκοτώθηκε σέ κάποιον ἀπό τούς πολέμιους τοῦ Ζου αι. π.Χ. Η ἐπιγραφή βρέθηκε στό χωριό Süßenmenli Κόγυι στή θέση Junbesik Meukki καί φυλάσσεται σήμερα στό Μουσεῖο τοῦ Αγυον μέ ἀρ. εὐρετηρίου 1393. Οἱ διαστάσεις της εἶναι: 1,34 μ. (ύψος), 0,34 μ. (πλάτος) καί 0,09 μ. (πάχος). Τό ὑψός τῶν γραμμάτων κυμαίνεται μεταξύ 0,015 καί 0,025 μ.: τό ὑψός τοῦ Θ καί τοῦ Ο εἶναι 0,007-0,010 μ. Τήν κ. Δρ. M. Ricl (Βελιγράδι) πού εἶδε τήν ἐπιγραφή καί μοῦ ἔδωσε τά στοιχεῖα καί τήν φωτογραφία τῆς πέτρας εύχαριστῶ θεομά.

2. Οἱ ἐκδότες διαβάζουν Τελᾶ.

Σύμφωνα μέ τήν ἐρμηνεία πού προτείνουν οι ἐκδότες της δ Φίλιππος ὑπῆρξε Μακεδών πού καταγόταν ἀπό τήν πόλη Τέλα τῆς Ἐλυμαῖας στή Μεσοποταμία. Τό δνομα τῆς πόλης παραδίδεται γιά πρώτη φορά, δπως δρθά δέχονται οι ἐκδότες τῆς ἐπιγραφῆς, στή γραμμένη στά συριακά Ἐδεσσηνή Χρονογραφία (6. αι. μ.Χ.). Ἐκει λέγεται δτι δ Καίσαρ Κωνστάντιος ἔκτισε τήν πόλη στό μέρος δπου παλαιότερα ὑπῆρχε ἡ Ἀντωνινούπολη (μετέπειτα Μαξιμιανούπολη).³ Ἀπό τό χρονικό τοῦ Μαλάλα μαθαίνουμε μάλιστα δτι ἡ ἐνέργεια τοῦ Κωνστάντιου δφειλόταν στό δτι δ πόλη είχε καταστραφεῖ ἀπό σεισμό καί δτι μετά τήν ἀνοικοδόμησή της μετονομάσθηκε πρός τιμή του ἀπό Μαξιμιανούπολη σέ Κωνσταντίνα.⁴ Στή θέση της Τέλας (πλήρης δνομασία Tella de Mauzelat ή Tell Mauzan) βρίσκεται σήμερα δ πόλη Virançhehir. Λαμβάνοντας ὑπόψη τή μαρτυρία τῆς Ἐδεσσηνής Χρονογραφίας οι ἐκδότες τῆς ἐπιγραφῆς πιστεύουν δτι αυτή συνιστά τήν πρωϊμότερη μαρτυρία πού διαθέτουμε γιά τήν πόλη.

Καὶ ἀν ἀκόμη μετέγραφε κανείς τόν τελευταῖο στίχο τῆς ἐπιγραφῆς μέ τόν τρόπο πού θέλουν οι ἐκδότες της (βλ. δμως παρακάτω σ. 177) δ παραπάνω ἐρμηνεία δέν μπορεῖ νά εύσταθει, ἐπειδή στηρίζεται σέ δύο ἐσφαλμένες προϋποθέσεις: α) δτι δι Tella ἀνήκε στήν Ἐλυμαῖα τῆς νότιας Μεσοποταμίας καί β) δτι τό ἔθνικό δνομα τῆς περιοχῆς είναι Ἐλημιώτης. Ορθό είναι ἀντίθετα δτι: δ πόλη βρισκόταν στή βόρεια Μεσοποταμία καί δτι οι κάτοικοι τῆς Ἐλυμαῖας δνομάζονταν Ἐλυμαῖοι, δπως ζητά ἀναφέρει στά «Ἐθνικά» του δ Στέφανος Βιζάντιος.⁵

Μιά πιεστικότερη ἐρμηνεία γιά τήν καταγωγή τοῦ νεκροῦ προκύπτει ἀντίθετα, ἀν συνδεθεῖ τό δεύτερο ἔθνικό του Ἐλημιώτης μέ τήν Ἐλιμιώτιδα τῆς Μακεδονίας, πράγμα πού είναι, νομίζω, καί τό φυσικότερο, ἐφόσον παραλληλα αύτοπροσδιορίζεται ως Μακεδών. Τό δνομα αύτό —μαζί μέ τίς δύο ἀλλαγές παραλλαγές του Ἐλιμιώτης καί Ἐλειμιώτης (λατινικά *Elemita*)— παρα-

3. Βλ. L. v. Halier, *Untersuchungen über die Edessenische Chronik*, Leipzig 1892 (*Texte u. Untersuchungen IX*, 1), 97 δπου δημοσιεύεται γερμανική μετάφραση τοῦ χρονικοῦ πρβλ. A. H. M. Jones, *The Cities of the Eastern Roman Provinces*, Oxford 1970², 221 καί 444 σημ. 11. Στό χρονικό ἀναφέρεται δι δνομασία Ἀντίπολη ἀλλά δρθή δνομασία Antoninopolis (Ἀντωνινούπολη) προκύπτει ἀπό τό χωρίο τοῦ Ἀμμιανοῦ Μαρκελλίνου XVIII, 9, 1 πρβλ. A. H. M. Jones, δ.π., καί P. de Jonge, *Philological and Historical Commentary on Ammianus Marcellinus XVIII*, Groningen 1980, 280, δπου διατυπώνεται δι ὑπόθεση δτι τό δνομα θά πρέπει νά ἀποδοθεῖ στόν Καρακάλλα καί χρονολογεῖται δι ἀνοικοδόμησή τῆς πόλης μεταξύ τῶν ἐτῶν 333-337 μ.Χ. Ἡ δνομασία Μαξιμιανούπολης παραδίδεται ἀπό τό χρονικό τοῦ Μαλάλα (βλ. ἐπόμενη σημειώση).

4. Βλ. Μαλάλας (ἐκδ. Βοηη), 323 πρβλ. A. H. M. Jones (σημ. 3), 222 καί σημ. 12.

5. Βλ. Ἐθνικά, 269 Ἐλυμαῖα, χώρα Ἀσσυρίων πρός τήν Περσική, τῆς Σουσίδος ἔγγυς, οι οίκοιντες Ἐλυμαῖοι· γιά τή θέση καί τά δρια τῆς Ἐλυμαῖας βλ. Weissbach, RE V (1905), s.v. Elymais, στ. 2458 κεξ.

δίδεται, δλλωστε, τόσο σέ γραμματειακές δσο και σέ ἐπιγραφικές πηγές, προκειμένου νά δηλωθεί είτε δ κάτοικος τοῦ ζήνους τῶν Ἐλιμιωτῶν είτε δ πολίτης τοῦ Κοινοῦ τῶν Ἐλιμιωτῶν, πού ίδρυθηκε στήν περιοχή αύτή μετά τήν κατάκτηση τῆς Μακεδονίας ἀπό τούς Ρωμαίους.⁶ Ή παρούσα ἐπιγραφή ἀποτελεῖ μάλιστα τήν πρωιμότερη μαρτυρία γιά τήν γραφή Ἐλημιώτης, ή δποια μᾶς ήταν ώς τώρα γνωστή ἀπό τρεῖς ἐπιγραφές τῆς αὐτοχρονικῆς ἐποχῆς, δηλ. δύο ἐνεπίγραφα βάθρα ισάριθμων ἀνδριάντων πού ἀνήγειρε τό κοινό πρός τιμή τοῦ Ἀντωνίνου τοῦ Πίου και τοῦ Μάρκου Αὐρηλίου ἀντίστοιχα και μία ἀπελευθερωτική πράξη τοῦ 216 μ.Χ. ἀπό τή Λευκόπετρα.⁷

Η χρήση τοῦ δεύτερου ζήνου, δηλ. τοῦ Ἐλημιώτης, και μάλιστα μετά τήν ἐνσωμάτωση τῆς Ἐλίμιας στό βασίλειο τῶν Μακεδόνων ἐπί Φιλίππου τοῦ ΙΙ, ἀν και σπάνια, δέν είναι χωρίς παράλληλα. Μαρτυρεῖται, ἔξ δσων γνωρίζω, μία ἀκόμη φορά σέ ψήφισμα τοῦ 222 π.Χ. πρός τιμήν κάποιου Φιλάρχου, γιοῦ τοῦ Ἐλλανίωνος Μακεδόνος Ἐλιμιώτου] ἐκ Πυθείου (τῆς θεσσαλικῆς Περραιβίας), μέ τό δποιο ή πόλη τῶν Δελφῶν τοῦ ἀπονέμει διάφορα προξενικά προνόμια.⁸ Οπως ἔχει παρατηρηθεὶ μέ δφορμή τήν περίπτωση αύτή, ή χρήση του δικαιολογεῖται ἀπό τό δτι οι Ἐλιμιώτες διατήρησαν ζωντανό ἐπί μακρό χρονικό διάστημα μετά τήν ἐνσωμάτωσή τους στό μακεδονικό βασίλειο τό τοπικό τους συναίσθημα.⁹ Στή διατήρησή του φαίνεται δτι συνέβαλε και τό γεγονός δτι μετά τήν ἐνσωμάτωσή της στό μακεδονικό κράτος ή Ἐλίμια ύφισταται ώς ἔχει ωριστή διοικητική περιφέρεια. Τούτο προκύπτει π.χ. ἀπό τό δτι οι ἀνδρες της κατατάσσονταν σέ ἀμιγεῖς μονάδες (τάξεις) τοῦ μακεδονικοῦ στρατοῦ μέ βάση τή γεωγραφική ἀρχή στρατολόγησης, πού ἐφάρμοζαν οι Μακεδόνες βασιλεῖς ώς και τούς τελευταίους Ἀντιγονίδες.¹⁰

6. Τίς σχετικές μαρτυρίες συγκεντρώνει τελευταία ή F. Papazoglou, *Les Villes de Macédoine à l'époque romaine*, Paris 1988, 245 ff. και ίδιαίτερα σημ. I.

7. Βλ. A. Ριζάκης - I. Τουράτσογλου, Ἐπιγραφές Ἀνω Μακεδονίας, Αθήνα 1985, τόμ. Α', 35 (Αὐτοκράτορα Καίσαρα Τίτον Αλίον Ἀδριανὸν Ἀντωνεῖνον Σεβαστὸν [Ε]νσεβῆ Ἐλημιώτῶν τό κοινόν...) , 36 (Αὐτοκράτορα Καίσαρα Μ. Αὐρηλίου] Ἀντωνεῖνον Ἐλημιώτῶν τό κοινόν ...) και Φ. Πέτσας, «Οἱ Χρονολογημένες Ἐπιγραφές ἀπό τό ἱερό τῆς Μητρός Θεῶν Αὐτόχθονος στή Λευκόπετρα», Πρακτικά τοῦ Η' Συνεδρίου Ἐλληνικῆς και Λατινικῆς ἐπιγραφικῆς, Αθήνα 1984, τόμ. Α', 304 (Αὐρηλίως Λυσίμαχος και Αὐρηλία Νικόπολις οίκοιντες δεγεῖνι Ἐλημιώτῶν, κώμη Δουρέοις...) τοῦ 216 μ.Χ.

8. Βλ. FD III 4, 417 III (P. Perdrizet, *BCH* 21, 1897, 111 ἀρ. 1) πρβλ. K. Ziegler, RE XXIV 1, 1963, s.v. Pythion, (1963), στ. 562, ἀρ. 6 και F. Papazoglou (σημ. 6), 247 πού ἐπισημαίνουν δρθά δτι τό ψήφισμα ἐπιβεβαιώνει τήν κατάληψη τῆς πόλης ἀπό τούς Μακεδόνες.

9. Τήν ἀποψη αύτή ἐκφράζουν ηδη οι Δ. Κανατσούλης, «Τό Κοινόν τῶν Ἐλιμιώτῶν», Άρχαια Μακεδονία II, Θεσσαλονίκη 1977, 132 και F. Papazoglou (σημ. 6), 247.

10. Διόδωρος 17,57,2 (τήν Ἐλιμιώτιν στρατιάν) πρβλ. H. Berle, *Das Alexander-*

Αξιοπρόσεκτη είναι έπισης ή παράλληλη χρήση του έθνικού Μακεδών, μέ τό δποιο αύτοπροσδιορίζεται δ νεκρός καί ή δποία ἀπαντᾶ καί σέ δλλες περιπτώσεις, δπως λ.χ. τοῦ Φιλάρχου τοῦ γιοῦ τοῦ Ἑλλανίωνος ἀπό τό Πύθειο πού προαναφέραμε.¹¹ Τό γεγονός δτι οι Μακεδόνες δέν ήσαν ύποχρεωμένοι νά τό χρησιμοποιοῦν ώς στοιχείο τῆς ταυτότητάς τοις δείχνει, δπως παρατηρήθηκε ἡδη δικαιολογημένα, δτι ή χρήση του στις σχετικές (ἐπιγραφικές) μαρτυρίες είναι σκόπιμη.¹² Στήν περίπτωσή μας είναι δύνατο νά διατυπωθεῖ δποιαδήποτε ἐρμηνεία, ἐπειδή μεταξύ τῶν δλλων δέν μῆς είναι γνωστή ή Ἰδιότητα τοῦ νεκροῦ. "Αν πάντως πρόκειται γιά κάποιο στοιτιάτη (βλ. παρακάτω), δέν ἀποκλείεται μέ τόν τρόπο αύτό δ νεκρός νά ἥθελε νά προβάλει τό έθνικό του ώς στοιχείο περηφάνειας καί συνάμα κοινωνικῆς ὑπεροχῆς ἔναντι κάποιων συστρατιωτῶν του ἀνατολικῆς καταγωγῆς. Τό παράδειγμα δινώτερων ἀξιωματούχων τῶν Ἑλληνιστικῶν κρατῶν, Ἰδιαίτερα τῶν Σελευκιδῶν ή τῶν Λαγιδῶν, πού χρησιμοποιοῦσαν κατά τόν 3. αι. π.Χ. συνειδήτα τό έθνικό Μακεδών, γιά νά διαφροποιηθοῦν ἀπό τούς «κατώτερους» Ἀνατολίτες,¹³ είναι φυσικό νά ἐπηρέαζε καί τά ἀπλὰ μέλη τοῦ στρατοῦ τους πού συνέβαινε νά ἔχουν μακεδονική καταγωγή.

Από τά παραπάνω καθίσταται σαφές δτι ή γενέτειρα τοῦ Φιλίππου ὑπῆρξε μία πόλη τῆς Ἐλιμιώτιδος γιά τήν δποία ή νέα ἐπιγραφή είναι ή πρώτη καί μοναδική μαρτυρία πού διαθέτουμε. Τό νέο εύρημα ἔχει Ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον γιά ἔνα ἀκόμη λόγο, ἐπειδή δηλ. στό κείμενο αύτή ἀναφέρεται ώς πόλις: δσο είμαι σέ θέση νά γνωρίζω πρόκειται γιά τή δεύτερη μετά τήν Αλανή πόλη τοῦ έθνους τῶν Ἐλιμιώτων γιά τήν δποία ἔχουμε ρητή καί ἀδιαμφισβήτητη μαρτυρία.¹⁴ Μέ βάση τό νέο αύτό δεδομένο καί τή χρονολόγηση τῆς

reich auf prosopographischer Grundlage, München 1926, 114· γιά τή διατήρηση τῆς γεωγραφικῆς ἀρχῆς στρατολόγησης στά χρόνια τῶν Ἀντιγονιδῶν (εύδικότερα ἐπί Φιλίππου Ε') βλ. π.χ. Πολύβιος, V 97.

11. Βλ. ἐπίσης *IG VII 1*, 356 στ. 2-3 ('Αγάθων Βουτᾶ Δευρόπιος Μακεδών, πρόξενος Ωρωποῦ, τοῦ τελευταίου τετάρτου τοῦ 3. αι. π.Χ.) καί *Syll.*³ 267 Η στ. 3-5 (...ιος Κλείτου Μακεδών ἔξ Ὁρεστίδος, πρόξενος Δελφῶν, τοῦ τέλους τοῦ 4. αι. π.Χ.).

12. Βλ. σχετικά I. K. Ευδόπουλος, *Κοινωνικές καί πολιτιστικές σχέσεις μεταξύ Μακεδόνων καί νοτίων Ἑλλήνων, Συμβολή στήν ἔρευνα τῆς γραμματειακῆς καί ἐπιγραφικῆς παραδόσεως γιά τήν Ἀρχαία Μακεδονία, ἀδημ. Διδ. Διατριβή, Θεσσαλονίκη 1994, 148-149, δπου συνάγεται τό παραπάνω συμπέρασμα ἀπό ἔνα δεῖγμα 315 Μακεδόνων πού δροῦν ἐκτός Μακεδονίας.*

13. Βλ. ἡδη W. Tarn, «The battle of Andros and Cos», *JHS* 29, 1909, 269 καί M. Holleaux, *Études d'épigraphie et d'histoire grecque*, Paris 1968, τόμ. III, 359-60.

14. Βλ. A. Ριζάκης - I. Τουράτσογλου (σημ. 7), 15 (...καί τή πόλει Ἐανῆ) καί Στέφανος Βυζάντιος s.v. *Alanή* (*Alanή· πόλις Μακεδονίας...*). Οι σχετικές μέ τήν Ἐλιμία καί τούς δλλους οικισμούς τῆς Ἐλιμιώτιδος γραμματειακές καί ἐπιγραφικές μαρτυρίες παρουσιάζονται καί σχολιάζονται ἔξαντλητικά ἀπό τόν N. G. L. Hammond, *A Hi-*

έπιγραφης στόν 3. αι. π.Χ. μπορούμε έπίσης νά θεωρήσουμε τουλάχιστον γιά τήν έποχή αυτή πρόωρη τήν ἀποψη πού διατυπώθηκε τελευταῖα, δτι δηλ. τό έθνος τῶν Ἐλιμιωτῶν ἀποτελοῦνταν ἀπό κῶμες καί δτι διέθετε ἔνα μόνο ἀστικό κέντρο, δηλ. τήν Αἰανή, πού ἦταν παραλληλα τό πολιτικό κέντρο του.¹⁵ Νεότερα έπιγραφικά ἀλλά καί ἀρχαιολογικά δεδομένα πιθανόν νά δείξουν δτι ἡ ἀποψη αυτή πρέπει νά τροποποιηθεῖ ἀκόμη περισσότερο ίδιαίτερα γιά τίς ὑστερες ἐποχές.

Ἐνα ὅλο ἐρώτημα πού θέτει ἡ προτεινόμενη ἐδῶ ἐρμηνεία σέ σχέση μέ τήν ἐρμηνεία τῶν ἐκδοτῶν τῆς νέας ἐπιγραφῆς εἶναι, ἂν τό δνομα τῆς νέας μακεδονικῆς πόλης μπορεῖ νά μᾶς δόηγήσει σέ δποιαδήποτε συσχέτιση μέ τήν πόλη τῆς βόρειας Μεσοποταμίας, πού ἡ Ἑδεσσηνή Χρονογραφία ἀλλά καί ἀλλες πηγές τῆς πρωτοβυζαντινῆς περιόδου γραμμένες στά συριακά τήν ὀνομάζουν Tella.¹⁶ Μέ τά δεδομένα πού ἔχουμε θά ἦταν παρακινδυνευμένο νά προτείνουμε δποιαδήποτε συσχέτιση, ἀκόμη καί ἀν δεχόμασταν δτι πράγματι τό δνομα τῆς μακεδονικῆς πόλης ὑπῆρξε Τέλα, νίοθετώντας, δπως καί οἱ ἐκδότες, γιά τόν τελευταῖο στίχο τήν ἀνάγνωση ἐκ πόλεως δὲ Τέλα<ς>. Καί τούτο γιατί α) στήν περίπτωση αυτή τίποτε δέν θά ἀπέκλειε δτι ἐπρόκειτο γιά μία ἀπλή ἡχητική σύμπτωση μέ τή χρησιμοποιούμενη ὡς πρῶτο συνθετικό πολλών τοπωνυμίων τῆς Μεσοποταμίας, τῆς Συρίας, τῆς Παλαιστίνης καί τῆς βόρειας Αιγύπτου σημιτικῆς προέλευσης λέξη Tel(I) ή Tel(I)a, πού σημαίνει λόφος ή ύψωμα¹⁷ καί β) γιατί μέ τά διαθέσιμα τουλάχιστον στοιχεῖα, δέν

story of Macedonia, Oxford 1972, τόμ. I, 116-123 καί τελευταῖα ἀπό τήν F. Papazoglou (σημ. 6), 245-55, ή δποία κλίνει ὑπέρ τῆς ἀποψης δτι στήν περιοχή ὑπῆρξε πόλη μέ τό δνομα Ἐλίμια.

15. Βλ. M. B. Hatzopoulos, «Épigraphie et villages en Grèce du Nord, *Ethnos, Polis et Kome en Macédoine*», *Epigrafia et Antichità* 12 (*L'Epigrafia dell'Villaggio*), Faenza 1992, 153 κεξ., ίδιαίτερα 160 καί 170-1· πρβλ. τοῦ ίδιου, «Χώρα καί Κῶμες τῆς Βέροιας», στόν *Τιμητικό* τόμο Δ. Λαζαρόδη, Πόλις καί Χώρα, Θεσσαλονίκη 1990, 61. Η F. Papazoglou, «Sur les koina régionales da la haute Macédoine», *ZA* 9, 1959, 167 κεξ. δέν ἀποκλείει τήν ὑπαρχει καί ὄλων πόλεων στήν Ἐλίμια τήν αὐτοχρονική ἐποχή.

16. Τό δνομα μαρτυρεῖται π.χ. στό Χρονικό τοῦ Ὄσηη Στυλίτου βλ. W. Wright, *The Chronicle of Joshua the Stylite*, Cambridge 1882, 27, 40, 65 καί 70 πού γράφτηκε τό 507 μ.Χ. καί στή συριακή μετάφραση τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἰστορίας τοῦ ἐπισκόπου Μυτιλήνης Ζαχαρία τοῦ οντόρα (6. αι. μ.Χ.): βλ. Ahrens - Krüger, «Zacharias le Rhéteur», *Histoire ecclésiastique*, PG t. 85, VII 4, 113 καί 224.

17. Γιά τή σημασία τῆς λέξης βλ. M. M. J. Al-Faïrouzabadi, *Al-qamus al-muhit*, Κάιρο 1952, τόμ. 3, 351. Τό ἐλληνικό τοπωνύμιο Τέλα θά μπορούσε πάντως νά συσχετισθεῖ μέ τήν ἴνδοευρωπαϊκή ρίζα *tela- πού σημαίνει «ύψωμω, μεταφέρω, ζυγίζω, ὑπομένω» καί ἀπαντά σέ μία μεγάλη οικογένεια λέξεων τῆς ἐλληνικῆς βλ. P. Chantrelle, *Dictionnaire Étymologique de la langue grecques*, Paris 1968, s.v. ταλάσσαι 1089. Στά λατινική ή λέξη tela χρησιμοποιεῖται ὡς προστηγορικό δνομα μέ τίς σημασίες: ἀργαλειός, ιστός (ἀράχνης), ύφαντό καί στημόνι βλ. OLD s.v. Τό δνομα Tela φέρει πόλη

τεκμηριώνεται μακεδονικός ἀποικισμός κατά τήν Ἑλληνιστική ἐποχή στήν κεντρική βόρεια Μεσοποταμία, δπου τοποθετεῖται ή Tella, σέ αντίθεση μέ τίς γειτονικές περιοχές, δπου μαρτυροῦνται οί γνωστές παραευφράτιες μακεδονικές ἀποικίες "Εδεσσα, Εύρωπος, Ἀνθεμουσία, Ἰχναί π.λ.π.¹⁸ Φυσικά τό ἔργο τημα καί δ σχετικός προβληματισμός πού ἐτέθη ἀπό τούς ἐκδότες θά ἔπαινε νά ὑφίστατο, δν υίοθετούσαμε μία ἀπό τίς δύο δλλες θεωρητικά δυνατές ἀναγνώσεις τοῦ τελευταίου στίχουν τῆς ἐπιγραφῆς, δηλ. α) ἐκ πόλεως δ' Ἐτέλα<> ή β) ἐκ πόλεως Δετέλα<>. Ή τελευταία ἀνάγνωση θά παρουσίαζε μάλιστα τό πλεονέκτημα δτι ἔτσι θά ἀποφευγόταν ή ἔπανάληψη τοῦ συνδέσμου δέ.¹⁹ Μέ τήν παροῦσα κατάσταση είναι πάντως προτιμότερο τό πρόβλημα τῆς δνομασίας τῆς νέας πόλης τῆς Ἐλίμιας νά παραμείνει ἀνοικτό, ἔως δτου νέα ἐπιγραφικά δεδομένα δώσουν τήν δριστική λύση.

Οι ἰδιαίτερες συνθήκες πού συνδέονται μέ τίς τελευταίες στιγμές τοῦ νεκροῦ τῆς νέας ἐπιγραφῆς δέν προκύπτουν ἀμεσα ἀπό τό κείμενό της. Τό γεγονός πάντως δτι πεθαίνει μακριά ἀπό τήν πατρίδα του χωρίς νά ἀναφέρονται στήν ἐπιγραφή ἄλλα συγγενικά του πρόσωπα, ἐκτός ἀπό τόν πατέρα καί τή μητέρα του, ἐπιτρέπει νά ὑποθέσουμε δτι δ Φίλιππος ὑπῆρξε μᾶλλον στρατιώτης κάποιας στρατιωτικῆς μονάδας ή δποία ἔδρασε στήν περιοχή, ἀγνωστο φυσικά πότε καί κάτω ἀπό ποιές συνθήκες, δπως ἔχουν ηδη ὑπο-

---

πού κεῖται μεταξύ τῶν πόλεων Pallentia καί Intercatia στήν Ιστανία βλ. σχετικά REV A 1 (1934), s.v. Tela 2, στ. 185.

18. Μακεδονικό ἀποικισμό στήν περιοχή ἀποκλείει δ L. Dilemann, *Haute Mésopotamie orientale et pays adjacents*, Paris 1962, 100-1 πού δέχεται «seulement une transformation intérieure des principales villes». Τήν ἀποψη τοῦ Markwart, *Südarmenien* 427 καί 428 (πού γνωρίζω μόνο μέσω τοῦ προαναφερθέντος έργου τοῦ L. Dilemann, ἐπειδή ή μελέτη του δέν μοῦ ἥταν προσιτή) δτι ή πόλη Polytelia πού ἀναφέρει δ Πλίνιος, *Hist. Naturalis* 6, 30, 118 (...mox in campestribus oppida Diospege, Polytelia, Stratonicea, Anthemus. In vicina Euphratis, Nicephorion...) ταυτίζεται μέ τήν Tella, ἀμφισβητεῖ δ L. Dilemann, δ.π., δ δποῖος πιστεύει δτι τό παραπάνω χωρίο τοῦ Πλίνιου είναι τόσο χαλαρά συντεταγμένο, πού ἀφήνει ἀνοικτό τό ἔνδεχόμενο οί τρεῖς πρώτες πόλεις νά ἀνήκουν στό τμῆμα τῆς ἀνατολικῆς Ἀσσυρίας, δπως οί πόλεις πού ἀναφέρει δ συγγραφέας προηγουμένων, καί δχι στήν κεντρική βόρεια Μεσοποταμία, δπου δηλ. βρίσκεται ή Tella. Ἀνάλογες ἐπιφυλάξεις γιά τό δν οί τρεῖς πόλεις τοῦ χωρίου αὐτοῦ ἀνήκουν στήν περιοχή είλε ἐκφράσει ηδη δ V. Tcherikover, *Die hellenistischen Städtegründungen von Alexander dem Grossen bis auf die Römerzeit*, Leipzig 1927 (*Philologus*, Suppl. XIX, 1), 85.

19. Είναι γεγονός δτι δ χαράκτης τῆς ἐπιγραφῆς ἀφήνει μεταξύ τῶν συλλαβῶν δέ καί τε μικρό κενό, ἀλλά, κατά τή γνώμη μου, τούτο δέν μπορεῖ νά θεωρηθεῖ ὡς ἀσφαλής ἔνδειξη χωρισμοῦ λέξεων, ἐφόσον τό ίδιο συμβαίνει καί μεταξύ τῶν ἐπομένων συλλαβῶν τῆς δνομασίας τῆς πόλης. Ό τρόπος χάραξης τῆς ἐπιγραφῆς καί ἰδιαίτερα τοῦ τελευταίου στίχου θά μποροῦσε ἀναμιφίσθιλα νά χαρακτηρισθεῖ ὡς ἀφρόντιστος.

θέσει οί ἔκδότες τῆς νέας ἐπιγραφῆς.²⁰

Σέ δι αφορᾶ τά δνόματα τῶν γονέων του, ἀν ἔξαιρέσει κανείς τά συνήθη μεταξύ Μακεδόνων (καί δχι μόνο) δνόματα Φίλιππος καί Ἀντιγόνη,²¹ ἐνδιαφέρον παρουσιάζει τό πατρωνυμικό Σωρίας τό δποῖο, δσο γνωρίζω, δέν παραδίδεται μεταξύ τῶν δνομάτων πού φέρουν Μακεδόνες καί γιά τό δποῖο δέν μπόρεσα νά ἐντοπίσω κάποιο παράλληλο. Τό δνομα πρέπει νά είναι ώστόσο ἐλληνικό, ἀν λάβει κανείς υπόψη του τή ρίζα σωρ- πού ύπτοκειται σε αὐτό καί τήν δποία συναντοῦμε π.χ. στά μαρτυρημένα δνόματα Σωρίστρατος καί Σῶρος.²²

2. Μία νέα ἐπιγραφική μαρτυρία γιά τόν Ἀρχιερέα τοῦ Κοινοῦ τῶν Μακεδόνων Τ. Κλαυδίο Πειερίωνα

Μία ἀπό τίς σημαντικότερες οίκογένειες πού ἔζησαν κατά τήν αὐτοκρατορική ἐποχή στή Βέροια ύπηρξε ἀναμφίβολα ἐκείνη τῶν Τ. Κλαυδίων Πειερίωνων. Τά μέλη της καί ἡ δράση τους μᾶς είναι γνωστά ἀπό μία σειρά (κυρίως τιμητικών) ἐπιγραφῶν πού στό σύνολό τους παραμένουν ἀχρονολόγητες.²³ Ἐξαίρεση ἀποτελεῖ ἔνα ἀνάθημα τοῦ 105-6 μ.Χ. ἀπό τό γειτονικό Ἀρσένι τῆς Σκύδρας κάποιων Κλαυδίων Ζήνωνος καί Δαρδάνου ἀπελευθέρων τοῦ Κλαυδίου Πειερίωνος.²⁴ Στήν ἐπιγραφή αὐτή δέν ἀναφέρονται στοιχεῖα ἀπό τά δποία νά προκύπτει σαφῶς ἡ σχέση τοῦ τιμώμενου Κλαυδίου Πειερίωνα μέ τά γνωστά ἀπό δλλες ἐπιγραφές διμώνυμα μέλη τῆς οίκογένειας καί εἰδικότερα α) μέ τόν Κλαυδίο Πειερίωνα τόν γιό τῆς Ἀμίας, τῆς θυγατέρας κάποιου Πειερίωνα,²⁵ ἡ δποία φρόντισε μαζί μέ τά παιδιά της γιά

20. Ποιά ἀνάγκη δδήγησε τόν συντάκτη τοῦ κειμένου νά τονίσει μέ ξμφαση δτι δ νεκρός τάφηκε μακριά ἀπό τήν γενέτειρά του (ἀλλοτρίας ἔλαχον χώρας καί οίκη αὐτός ἐμαυτοῦ...) δέν μού είναι σαφές.

21. Γιά τό δνομα Φίλιππος βλ. π.χ. Δ. Κανατσούλη, *Μακεδονική Προσωπογραφία*, Θεσσαλονίκη 1955, 158 κεξ.: γιά τό δνομα Ἀντιγόνη (συνηθέστερα Ἀντιγόνα) μεταξύ γυναικῶν στή Μακεδονία, βλ. π.χ. A. Tataki, *Ancient Beroea. Prosopography and Society*, Αθήνα 1988 (*Μελετήματα* 8), δρ. 186-9.

22. Βλ. P. M. Fraser - E. Matthews, *LGPNI*, 420 καί W. Page - G. Benseler, *Wörterbuch der griechischen Eigennamen*, Brunswick 1911³, 93 ἀντίστοιχα.

23. Γιά τίς σχετικές μέ τήν οίκογένεια ἐπιγραφές βλ. A. Tataki (σημ. 21), δρ. 724, 725, 726 καί 692.

24. Βλ. *SEG* 17, 1960, 317 (= Ph. Petsas, «Ἀρτεμις Ἀγροτέρα, Γαζωρεῖτις καί Βλουρεῖτις», *BCH* 81, 1957, 389), στ. 5-14.

25. Βλ. M. Δήμιτσας, *Ἡ Μακεδονία ἐν λίθοις φθεγγομένοις καί ἐν μνημείοις σφραγίδοις*, Αθήνα 1896, 62 ('Αρ. Κατ. Μ. Βέροιας 95). Δυστυχώς ἡ ἐνδιαφέρουσα αὐτή ἐπιγραφή ἀπό τήν δποία θά μπορούσαν ίσως νά συναχθοῦν βάσιμες προσωπογραφικές συσχετίσεις δέν σώζεται παρά μόνο κατά τό ήμισυ της βλ. J. R. M. Cormack, «Progress Report on the Greek Inscriptions of the Trite Meris for IG X», *Ἄρχαια Μακε-*

τήν ύδροδότηση τῆς πόλης ἀπό τά δικά της κτήματα (ἐκ τῶν ἰδίων) καὶ παράλληλα κατασκεύασε ύδραγωγεῖο καὶ δεξαμενὴ²⁶ ἡ β' τὸν Τι(βέριο) Κλαύδιο Πειρίωνα, γιό του Τιβερίου Κλαύδιου Πειρίωνα, ἀρχιερέα διὰ βίου τῆς αὐτοκρατορικῆς λατρείας στὸ ἐπαρχιακό κοινό τῆς Μακεδονίας.²⁷ Ὁ ἀριθμός τῶν διμωνύμων μελῶν τῆς οἰκογένειας πού δνομάζονταν Τ. Κλαύδιος Πειρίων παραμένει ἄγνωστος.²⁸ Ἡ Ἑλλειψη διποιουδήποτε διαφοροποιητικοῦ χαρακτηρισμοῦ, δπως λ.χ. Πειρίων δ νεώτερος, σέ κάποια ἀπό τις ἐπιγραφές στις δυοτες μαρτυρεῖται τὸ δνομα δείχνει, ὥστόσο, δτι πρέπει νά ἦταν μᾶλλον δύο καὶ δτι στήν ἐπιγραφή του Ἀρσενίου θά μποροῦσε νά ἀναφέρεται δ ἀρχιερεύς πρὸν ἀπό τήν ἐκλογή του στὸ ἀξίωμα.

὾πως καὶ νά ἔχει τό πρᾶγμα, στίς ἐπιγραφές πού σχετίζονται μέ τή δράση αὐτοῦ τοῦ τελευταίου ώς ἀρχιερέα τοῦ μακεδονικοῦ Κοινοῦ θά πρέπει νά προστεθεῖ ἔνα ἐπιγραφικό ἀπότυπμα πού φυλάσσεται στό Μουσεῖο τῆς πόλης.²⁹ Τό κείμενο πού φέρει ἔχει ώς ἔξης (βλ. εἰκ. ἀρ. 2):

δονία I 1970, 198, εἰκ. 58 μέ σημαντικές ώστόσο διαφορές ώς πρός τή διάταξη τῶν στίχων πού δίνει δ Δήμιτσας. Μιά προσεκτική ἐπανάδημοσίευση της είναι ἀπαραίτητη. Ὁ στίχος 3 θά πρέπει προφανῶς νά ἀναγνωσθεῖ μετά τῶν τέκνων Κλαυδίων [...], Πειρίωνος, Ἀμύντου. Ἡ A. Tataki (σημ. 21), ἀρ. 692 θεωρεῖ δτι τὸ δνομα γένους τῆς Ἀμίας ἦταν Κλαυδία, συμπέρασμα δχι ὑποχρεωτικό, βλ. ἡδη Δ. Κανατσούλη (σημ. 21), ἀρ. 100. Ἡ Ἀμία θά μποροῦσε νά ἦταν θυγατέρα κάποιου Πειρίωνα καὶ γυναίκα τοῦ Τι. Κλαυδίου Πειρίωνα I ἀπό τὸν δποτοῦ θά πῆραν, ώς συνήθως, τὸ δνομα τους τά παιδιά τους. Στήν περίπτωση αὐτή θά ἐπρόχειτο γιά τήν μητέρα τοῦ διὰ βίου ἀρχιερέα Τ. Κλαυδίου Πειρίωνα.

26. Τό ἀναφερόμενο στήν ἐπιγραφή τῆς προηγούμενης σημείωσης κτίσμα πού δρίζεται ώς ἔκτοχείον θά πρέπει νά γίνει κατανοητό, σύμφωνα μέ μιά παρατήρηση τοῦ καθ. P. Charneau βλ. A. B. Panayotou, *La langue des Inscriptions grecques de Macédoine (IVe a.C. - VIIe p.C.)*, ἀδημοσίευτη Διδ. Διατριβή Nancy 1990, 340 σημ. 1, ώς ἔκδοχείον, δηλ. πιθανόν ώς δεξαμενή. Γιά μιά ἀνάλογη εὑρεγεσία ἀπό τήν Πριήνη βλ. I. Priene, 208 δπου μιά στεφανήφροδος ...ἀν[ε]θτρεν παρ' ἐστῆς τ[ο] δ[ι] ἐγδόχιον τοῦ [μ]δατ[ος] καὶ τά ἐν τῇ πόλει ὑδραγώμα· βλ. ἀκόμη τήν ἐπιγραφή TAM iii 1, 590 ἀπό τήν Τερμησσό, δπου δ λόγος (στ. 11) γιά τήν ...ἔπανω δδὸν τήν ἐπί τά ὑδρεγδοχεῖα.

27. Βλ. SEG 27, 1977, 262 (= I. Τουράτσογλου, «Ἀπό τήν πολιτεία καὶ τήν κοινωνία τῆς ἀρχαίας Βέροιας», Ἀρχαία Μακεδονία II, 1977, 482) πρβλ. BCH 79, 1955, 274.

28. Ἡ A. Tataki (σημ. 21), ἀρ. 726 δέχεται τήν ὑπαρξη τριῶν προσώπων, ἐνῶ δ Τουράτσογλου (προηγ. σημ.), 482, σημ. 3 δύο ταυτίζοντας τόν Τι. Κλαύδιο Πειρίωνα τῆς ἐπιγραφῆς Δήμιτσας, 62 μέ ἔκεινο τῶν ἐπιγραφῶν τῆς προηγούμενης σημείωσης καὶ πιθανόν τῆς ἐπιγραφῆς ἀπό τό Ἀρσένι.

29. Ἡ ἐπιγραφή φέρει Ἀρ. Καταλόγου Μουσείου Βέροιας 144 (καὶ δχι 95, δπως ἀναφέρει ἡ A. Tataki [σημ. 21], ἀρ. 725). Βρέθηκε στὸ χῶρο τοῦ οἰκοπέδου στό δποτοῦ βρίσκεται τό στρατιωτικό νοσοκομεῖο καὶ ἀποτελεῖται ἀπό δύο συγκολλημένα μεταξύ τους τεμάχια. Οι διαστάσεις της ἔχουν ώς ἔξης: ὑψος 1,20 μ. πλάτος 0,29-0,33 μ., πάχος 0,11-0,13 μ.: τά διάστιχα είναι 0,025 μ. καὶ τό ὑψος τῶν γραμμάτων 0,050 μ. Τήν

*Τὸν διὰ βίου Ἀρχιερέα τῶν
Σεβαστῶν καὶ ἀγωνοθέτην
[τοῦ κοινοῦ Μακεδόνων Τι(βέριον) Κλαύδιον*

Τό σχῆμα τῶν γραμμάτων τῆς ἐπιγραφῆς παρουσιάζει ἐντυπωσιακή δμοιότητα μέ τό σχῆμα τῶν γραμμάτων τῆς ἐπιγραφῆς ἐνός ἀνδριάντα τόν δποῖο ἀνήγειρε πρός τιμήν του ἡ Βερεική φυλὴ τῆς πόλης. Τό κείμενο τῆς ἐπιγραφῆς αὐτῆς σύμφωνα μέ τόν ἐκδότη της είναι τό παρακάτω:³⁰

*Τὸν διὰ βίου Ἀρχιερέα τῶν
Σεβαστῶν καὶ ἀγωνοθέτην
τοῦ κοινοῦ Μακεδόνων Τι(βέριον) Κλαύδιον
4 Πειερίωνα Τι(βέριον) Κλαυδίου Πειερίωνος
νίδν καὶ δίς γυμνασίαρχον, δόγματι συνέδρων
Μακεδονίας καὶ πρώτον τῆς ἐπαρχείας
φυλὴ Βερεική· δι' ἐπιμελητοῦ Γ(αῖον) Μαρίου Δομιτίου
καὶ γραμματέως Λ(οικίου) Νασιδιηνοῦ Οὐάλεντος.*

“Ομοια είναι ἐπίστης καὶ ἡ ἀρχιτεκτονική διαμόρφωση τῶν δύο μνημείων πού φέρουν πλαίσιο μέ κυμάτιο καὶ είναι γραμμένα σέ βεβαθυσμένο πεδίο.

‘Αποφασιστικότερα ἐπιχειρήματα πού συναντοῦν γιά τήν ἀπόδοση τῆς σχολιαζόμενης ἐδῶ ἐπιγραφῆς στόν γνωστό ἀρχιερέα Τι(βέριο) Κλαύδιο Πειερίωνα είναι ἀσφαλῶς τά δνόματα (*praenomen* καὶ *pomen gentis*) τοῦ τιμωμένου, χωρίς δμως τό ἀξίωμά του. Τό τελευταῖο ἐπιχειρήμα ἐνισχύεται σημαντικά, ἐν δεχθεῖ κανείς δτι τό ἀξίωμα τοῦ διὰ βίου Ἀρχιερέα τοῦ μακεδονικοῦ Κοινοῦ ἀναλαμβάνεται ἔξαιρετικά σπάνια, ἀποψη πού συναρτάται μέ τόν τρόπο πού πρέπει νά κατανοήσουμε τήν ἔκφραση διὰ βίου. Γιά τούς

ταύτιση τοῦ ἀναφερόμενου στήν ἐπιγραφή προσώπου μέ τόν διὰ βίου ἀρχιερέα τοῦ Κοινοῦ είχε πιθανολογήσει δ. Κανατσούλης (σημ. 21), ἀρ. 708 καὶ 709 πρβλ. Τατάκι, δ.π., χωρίς δμως δποιαδήποτε ἐπιχειρηματολογία. Τήν φύλη Β. Ἀλαμανή-Σουρῆ εὐχαριστώ γιά τήν ἀδεια δημοσίευσης τῆς ἐπιγραφῆς καὶ τήν φωτογραφία τῆς πέτρας.

30. Βλ. Ι. Τουράτσογλου (σημ. 27), 482. Τή στίξη καὶ ἔμμηνεία πού δίνει δ τελευταῖος στόν στίχο 5 τῆς παραπάνω ἐπιγραφῆς δημοσιεύτον τελευταῖα οἱ Ph. Gauthier - M. B. Hatzopoulos, *La loi gymnasiarchique de Beroea*, Athènes 1993 (*Μελετήματα* 16), 147-8, κατά τή γνώμη μου χωρίς πειστικά ἐπιχειρήματα βλ. P. M. Nigdelis, «*Oberpriester und Gymnasiarchen im Provinziallandtag Makedoniens: eine neue Ehreninschrift aus Beroia*», *Klio* 77 (1995) (ύπό δημοσίευση). “Αν ἔξαιρέσει κανείς τίς ἀσυνέπειες τοῦ χαράκτη τῆς ἐπιγραφῆς τῆς Βερεικῆς φυλῆς ὡς πρός τήν ἀπόδοση δρισμένων γραμμάτων, δπως π.χ. τοῦ Α καὶ τοῦ Ο, κατά τά λοιπά τό σχῆμα τῶν γραμμάτων τῶν δύο κειμένων είναι τό ἴδιο. ‘Αξιοπρόσεκτη ἀπό παλαιογραφική ἀποψη είναι ἐπίσης ἡ δμοιόδροφη ἀπόδοση τοῦ δνόματος τοῦ τιμώμενου μέ τό Ν ἐγγεγραμμένο στό Ο. Γιά τίς φυλές τῆς Βέροιας βλ. Ι. Τουράτσογλου (σημ. 27), 483 κεξ. καὶ N. F. Jones, *Public Organization in Ancient Greece. A Documentary Study*, Philadelphia 1987, 268 κεξ.

παλαιότερους ἔρευνητές ή ἔκφραση αὐτή σημαίνει διπλῶς ἔνα τιμητικό τίτλο που φέρουν οἱ διατελέσαντες ἀρχιερεῖς τοῦ Κοινοῦ.³¹ Πρόσφατα διμως δ B. Ruech μελετώντας τά δεδομένα τοῦ Κοινοῦ τῆς Ἀχαΐας ὑποστήριξε τὴν ἀποψην διι ταύτη ἔχει οὐσιαστικό περιεχόμενο, δηλ. διτι δηλώνει ἴσοβηα κατοχή τοῦ ἀξιώματος, πράγμα πού δέν ἀποκλείει, ὡστόσο, τῇ γιά διαφόρους λόγους (π.χ. ὑγείας, ἡλικίας κ.ο.κ.) προσωρινή ἀσκησή του ἀπό ἄλλους πολίτες, δπως συμβαίνει λ.χ. στήν Ἀθήνα.³² Σέ διτι ἀφορᾶ τή Μακεδονία δ ἵδιος δδηγεῖται στό συμπέρασμα αὐτό ἀπό τή φράση ...καὶ διαδόμασιν παρ' δλον τὸν τῆς ἀρχιαιρωσύνης χρόνον πανδήμοις κατὰ πᾶσαν σύνοδον ὑποδεξάμενον τὴν ἐπαρχείαν (δηλ. τούς ἀντιπροσώπους τοῦ Κοινοῦ)... τοῦ cursus honorum τοῦ ἄλλου γνωστοῦ διά βίου ἀρχιερέα τοῦ Κοινοῦ τῶν Μακεδόνων, τοῦ ἐπίσης Βεροιάου Κ. Ποπιλλίου Πύθωνα, πού δείχνει διτι δ Πύθων παρέμεινε στό ἀξίωμα γιά περισσότερα τοῦ ἐνός ἔτη.³³ Κατά τόν Ruech μάλιστα θά πρέπει νά δεχθοῦμε διτι δ γνωστός ἀπό τήν ἐπιγραφή τῆς Βερεικής φυλῆς Τι-βεριος Κλαύδιος Πειερίων διαδέχθηκε στό ἀξίωμα τόν Ποπιλλίο Πύθωνα τήν ἐποχή τοῦ Τραϊανοῦ.³⁴

“Αν οἱ παραπάνω παρατηρήσεις εἰναι δρθές, τότε τό νέο ἀπότυπμα θά πρέπει νά προέρχεται ἀπό ἔνα ἀκόμη βάθρο τιμητικοῦ ἀνδριάντα πού ἔστησε πρός τιμή τοῦ Τι(βερίου) Κλαύδιου Πειερίωνα μία ἀγνωστή μας φυλή τῆς Βέροιας γιά τόν ἵδιο μέ τήν Βερεική φυλή λόγο. Ή συνήθεια αὐτή εἰναι γνωστή ἀπό τήν ἵδια τή Βέροια, ἀπό δπου ὡς τώρα γνωρίζαμε δύο τιμητικές ἐπιγραφές ἀπό ἰσάριθμες προφανῶς φυλές τῆς πόλης πρός τιμή τοῦ Κ(διντού) Ποπιλλίου Πύθωνα, στόν δποτο ἀναφερθήκαμε παραπάνω.³⁵ Από θεσμική ἀποψη ἄλλωστε προύπτοθετει μία ἐπίσημη διαδικασία σύμφωνα μέ τήν δποία οι ἐπιμέρους φυλές μίας πόλης ὑλοποιοῦν τήν ἀπόφαση τῶν κύ-

31. Βλ. J. A. O Larsen, «Roman Greece» στό συλλογικό ἔργο T. Frank, *An Economic Survey of Ancient Rome IV*, Baltimore 1938, 447, Δ. Κανατσούλης, «Τό Κοινόν τῶν Μακεδόνων», *Μακεδονικά 3*, 1956, 54.

32. B. Ruech, «Grands - prêtres et Helladarchques», *RÉA* 85, 1983, 21-2 μέ τή σχετική βιβλιογραφία.

33. *SEG* 17, 1960, 315 (τιμητική ἐπιγραφή τῆς Πευκαστηρικής φυλῆς) στ. 19-21, πρβλ. J. Deininger, *Die Provinziallandtage der römischen Kaiserzeit*, München 1965, 95. Κατά τή γνώμη μου ἀνάμεσα στίς φράσεις ἐν τῷ τῆς ἀρχιαιρωσύνης χρόνῳ (στ. 8-9) καὶ παρ' δλον τὸν τῆς ἀρχιαιρωσύνης χρόνον τοῦ προαναφερθέντος χωρίου δέν πρέπει νά ὑφίσταται καμία σημασιολογική διαφορά.

34. B. Ruech (σημ. 32), 22 σημ. 28.

35. Ἐκτός ἀπό τήν προαναφερθείσα στή σημ. 33 ἐπιγραφή πού ἀναθέτει ή Πευκαστηρική φυλή βλ. ἀκόμη L. Robert, *Hellenica, RPh* 39, 1939, 132, δπου δημοσιεύεται ἀπόστασμα ἐπιγραφῆς μέ τό ἵδιο κείμενο πού προέρχεται προφανῶς ἀπό τό βάθρο ἀνδριάντα τόν δποτο ἀνήγειρε μία ἄλλη (ἀγνωστη) φυλή τῆς πόλης πρός τιμήν τοῦ ἐπιφανοῦς πολίτη.

ριων δργάνων της γιά ἀπόδοση ἐξαιρετικῶν τιμῶν σέ ἐπιφανεῖς πολίτες. Ἡ σχετική διαδικασία πιστοποιεῖται ἀπό ἐπιγραφές διαφόρων πόλεων τοῦ Ἑλληνικοῦ κόσμου ἰδιαίτερα δέ ἀπό τὴν φράση καὶ ζῶντα πολλάκις ἡ Σεβαστοπολεῖτῶν πόλις καὶ τελευτήσαντα ἐτείμησεν τῇ τῶν ἀνδριάντων κατὰ φιλήν ἀναθέσει ἐνός ἀπό τοὺς ἐπιθανάτιους ἀνδριάντες πού ὀνήγειραν οἱ κάτοικοι τῆς Σεβαστόπολης τοῦ Πόντου τὴν ἐποχήν τοῦ Ἀδριανοῦ πρός τιμήν τοῦ συμπολίτη τους Μ. Ἀντώνιου Ρούφου.³⁶ Γιά τούς παραπάνω λόγους εἶναι πολύ πιθανό δτι καὶ τά μέλη τῆς νέας, ἀγνωστής μας, φυλῆς τῆς Βέροιας θά πρέπει νά τίμησαν τὸν ἀρχιερέα Τι(βέριο) Κλαύδιο Πειερίωνα ἀναγράφοντας στὴν ἐπιγραφή τό ἵδιο κείμενο πού σώζεται στὸ βάθρο τοῦ ἀνδριάντα πού ὀνήγειρε ἡ Βερευκή φυλή, φυσικά μέ τίς ἀπαραίτητες προσαρμογές ὡς πρός τὰ δνόματα τῆς φυλῆς καὶ τῶν ἀξιωματούχων της.

Μέ βάση τὰ παραπάνω τό κείμενο τῆς νέας ἐπιγραφῆς θά πρέπει νά συμπληρωθεῖ ὡς ἀκολούθως:

Τὸν διὰ βίου Ἀρχιερέα τῶν
Σεβαστῶν καὶ ἀγανοθέτην
[τοῦ κοινοῦ Μακεδόνων Τι(βέριον) Κλαύδιον
4 [Πειερίωνα Τι(βέριον) Κλαύδιου Πειερίωνος
νιὸν καὶ δις γυμνασίαρχον, δόγματι συνέδρων
Μακεδονίας καὶ πρῶτον τῆς ἐπαρχείας
φυλὴ .....

3. Ἐνα ἀποσπασματικό ψήφισμα ἀπό τὴν Εὐρωπό

Ἄντιθετα πρός τὴν πόλη τῆς Βέροιας καὶ γενικά τὴν περιοχή τῆς Βοτιαίας οἱ ἐπιγραφές τῆς περιοχῆς τῆς Ἀμφαξίτιδος εἶναι ἐξαιρετικά λίγες καὶ στὴν πλειονότητά τους ἐπιτάφιες. Μέ τὴν ἔννοια αὐτή ἡ εὑρεση νέων ἐπιγραφῶν ἀποτελεῖ τὴ μόνη ἐλπίδα νά ἐμπλουτισθοῦν οἱ οὔτως ἢ ἄλλως πενιχρότατες γνώσεις μας γύρω ἀπό τὴ ζωή τῶν πόλεων της. Πρός τὴν κατεύθυνση αὐτή συμβάλλει ἔνα μικρό ἐπιγραφικό ἀπότμημα πού βρέθηκε μιαζί μέ ἀλλες ἀρχαιότητες στὴν ἀκρόπολη τῆς πόλης τῆς Εὐρωποῦ τό καλοκαίρι τοῦ 1992 σε ἔνα σωρό ὑλικῶν κατεδάφισης.³⁷ Τό κείμενο τῆς ἐπιγραφῆς ἔχει ὡς

36. Βλ. T. B. Mitford, «Inscriptionses Ponticae Sebastopolis», ZPE 87, 1991, 202 ἀρ. 12 στ. 26 κεξ. Γιά ὅλες σχετικές ἐπιγραφές βλ. W. Ameling, I. Prusias ad Hypium (ΙΚ, 27), σ. 80, δπου ἀναφέρονται παράλληλα ἀπό τὴ Θεσσαλονίκη, τὴ Νύσα, τὴν Κόρινθο καὶ τὴν Τῆνο.

37. Ἡ ἐπιγραφή φυλάσσεται σήμερα στὸ Μουσεῖο Κιλκίς μέ ἀριθμό εὑρετηρίου 1985. Οἱ διαστάσεις εἶναι οἱ ἔξης: σωζόμενο ὑψος 0,15 μ., μέγιστο σωζόμενο πλάτος 0,17 μ., πάχος 0,09 μ.. τὰ διάστιχα εἶναι 0,010 μ. καὶ τὸ ὑψος τῶν γραμμάτων 0,017 μ. Εύχαριστῶ τὴν Ἐφορογραφία τῆς ΙΣΤ' Ἐφορίας Προϊστορικῶν καὶ Κλασικῶν Ἀρχαιοτή-

ξένης (βλ. εἰκ. ἀρ. 3):

ιος προνο
 [κ;]αι τὸ παράτεμον
 ν ἐπέδυκεν
 4 αι ΣΤΡΑΤΙ
 ἀρεσ
 π

Συμπλέγματα: Ε ΤΕ

Τό σχῆμα τῶν γραμμάτων καὶ ίδιαίτερα τοῦ Δ, τοῦ Ε, τοῦ Σ καὶ τοῦ Ω καὶ ἀκόμη ἡ περιορισμένη χρονικοποίηση συμπλεγμάτων καθιστοῦν πιθανότερη τή χρονολόγηση τῆς ἐπιγραφῆς στά τέλη τοῦ 1. ἢ στόν 2. παρά στόν 3. αἱ. μ.Χ.³⁸

Σέ δι αφορᾶ τό εἶδος τῆς ἐπιγραφῆς ἡ καλή ποιότητα τοῦ λεπτόκοκκου μαρμάρου, ἡ φροντισμένη γραφή, κυρίως δμως τό λεξιλόγιο της δείχνουν δτι ἔχουμε νά κάνονμε μέ τό ἀπότυμηα ἐνός ψηφίσματος καὶ εἰδικότερα μέ τό τμῆμα τοῦ σκεπτικοῦ του, δπου ἐκτίθενται οἱ λόγοι γιά τούς δποίους τιμᾶται ἔνας ἐπιφανής πολίτης τῆς Εὐρωποῦ. Σέ αὐτό κατά τήν πάγια συνήθεια τῶν Ἑλληνικῶν ψηφισμάτων παρατίθενται οἱ ὑπηρεσίες πού προσέφερε δ τιμώμενος στήν πατρίδα του. Μία ἀπό αὐτές συνάγεται μέ ἀσφάλεια, δη ληφθεῖ ὑπόψη τό περιεχόμενο τοῦ δρου παράτεμον πού παραδίδεται στό δεύτερο στίχο.³⁹ Ἐπιγραφικά παράλληλα ἀπό πόλεις τῆς Μ. Ἀσίας πού χρονολογοῦνται στήν αὐτοκρατορική ἐποχή δέν ἀφήνουν καμία ἀμφιβολία δτι δ τι-

τῶν α. Δρ. Ἰ. Βοκοτοπούλου (†) καὶ τή φίλη ἀρχαιολόγο Θ. Σαββιοπούλου πού μιοῦ παραχωρήσαν τό δικαίωμα δημοσίευσης τῆς ἐπιγραφῆς.

38. Στίς ἐπιγραφές τῆς Μακεδονίας τά συμπλέγματα ἀρχίζουν νά χρησιμοποιοῦνται στίς τελευταῖς δεκαετίες τοῦ Ιου αἱ. μ.Χ. (βλ. ἐνδεικτικά *IG X 2 1*, 68-9, τέλη 1. αἱ. ἀπό τή Θεσσαλονίκη· D. Samsaris, «La valée du Bas - Strymon à l'époque impériale», *Δωδώνη* 18, 1989, 215 ἀρ. 1 τοῦ 99 μ.Χ. ἀπό τή Βισαλτία [ή ἐπιγραφή D. Samsaris, δ.π. 237 ἀρ. 39 θά πρέπει νά χρονολογηθεῖ δχι τό 39, ἀλλά τό 155 μ.Χ.]; Δήμιτσας [σημ. 20], 258 τοῦ 95/6 μ.Χ. ἀπό τά Στύβερρα), ή χρήση τους δμως γενικεύεται τόν 2. καὶ κυρίως τόν 3. αἱ. μ.Χ. Γιά τό σχῆμα τῶν (ἐλάχιστων) ἐπιγραφῶν τῆς Εὐρωποῦ βλ. Θ. Σαββιοπούλου, Εὐρωπός, Εὐρωπός 1988, πρβλ. *SEG 38*, 608 κεξ. καὶ *Bull. épigr.* 1989, 444.

39. Τή σημασία τοῦ δρου εἶχε διευκρινίσει ἥδη ὁ A. Wilhelm, «Zu griechischen Inschriften», *Archäologisch-Epigraphische Mitteilungen*, Wien 1897, 75 μέ ἀφορμή τήν ἐπιγραφή ἀπό τή Στρατονίκεια πού ἀναφέρεται στήν ἐπόμενη σημείωση. Στό λεξιλόγιο τοῦ σκεπτικοῦ ἐνός ψηφίσματος προσιδιάζει ἐπίσης καὶ ή ἀποσπασματικά σικζόμενη λέξη τοῦ πρώτου στίχου τοῦ ἀποτμήματος πού προφανῶς είναι τύπος τοῦ ῥήματος προνοεῖν. Ή τελευταία λέξη του θά πρέπει νά είναι τύπος τοῦ ῥήματος ἀρέσκειν η τοῦ οὐσιαστικοῦ ἀρέσκεια.

μώμενος πρέπει νά κατέβαλε ένα χρηματικό ποσό ώς διαφορά (στούς έμπορους ή στούς συμπολίτες του), προκειμένου ή πώληση σιταριού ή λαδιού νά γίνει σέ τιμή χαμηλότερη από έκείνη τῆς ἀγορᾶς. Έτσι λ.χ. κάποιο ζεῦγος ιερέων τοῦ Διός Παναμαρέως καυχάται, ἐπειδή κατά τή διάρκεια τῆς θητείας του προσέφερε (προεισήνεγκαν) στούς συμπολίτες τους Στρατονικεῖς ἑκτός τῶν δλλων ...ἐν [δυσ]φόρῳ καιρῷ παράτειμα καὶ σείτο[ν] καὶ ἔλαιον ... μεγάλα.⁴⁰ Ιδια ὑπῆρξε ή δράση δύο ἐπιφανῶν κατοίκων τῆς Ἐφέσου, ἐνός τοῦ δποίου δέν μᾶς ἔχει σωθεῖ τό δνομα καὶ ἐνός συμπολίτη του Ἀσιάρχη, τοῦ Μ. Αὐρήλιου γιοῦ τοῦ Μ. Αὐρήλιου Ἀρτεμιδώρου Μετροδωριανού: ή πόλη τιμᾶ τὸν πρῶτο ώς δόντα καὶ εἰς παράτειμα σείτον καὶ τὸν δεύτερο ώς δόντα ἐν τῷ καιρῷ τῆς στρατηγίας ἵσ παράτειμον ἔλαιον δηνάρια πεντακισχίλια.⁴¹ Στήν πραγματικότητα οἱ παραπάνω περιπτώσεις εἶναι δρισμένες μόνο ἀπό αὐτές πού συνιστοῦν τὸν καλά μαρτυρημένο θεσμό τῆς διάθεσης σιταριοῦ ή λαδιοῦ σέ τιμή χαμηλότερη από έκείνη τῆς ἀγορᾶς χάρη στίς εὐεργεσίες πλούσιων πολιτῶν, οἱ δποίοι εἴτε ἐκάλυπταν ἐξ ίδιων τή σχετική διαφορά εἴτε πωλοῦσαν οἱ ἴδιοι τά προϊόντα αὐτά σέ χαμηλότερη τιμή, ἐφόσον είχαν τή δυνατότητα. Μόνο πού τίς πιό πολλές φορές δ θεσμός δηλώνεται μέ ἐναν ἀπό τούς συνώνυμους δρους παραπτράσκειν (παράπρασις), παραπωλεῖν, ἐπεινωνίζειν (ἐπεινωνισμός)⁴² καὶ δχι μέ τόν δρο παράτειμον.

Ἡ περίπτωση τῆς Εύρωποῦ δέν ἀποτελεῖ, ὥστόσι, τήν πρώτη περίπτωση παράπρασης πού μᾶς εἶναι γνωστή ἀπό τή Μακεδονία. Χαρακτηριστική εἶναι λ.χ. ή δράση κάποιου γυμνασίαρχου ἀπό τή Λητή, τοῦ Μάνιου Σαλαρίου Σαβείνου, τὸν δποίο τιμᾶ ἡ γενέτειρά του τό 121/2 μ.Χ. ώς ἐν τε σειτενδείαις πλειστάκις παραπερακότα πολὺ τῆς ούσης τιμῆς εύωνότερον⁴³ ἀνάλογα παραδείγματα μαρτυροῦνται ἀπό ἐπιγραφές τῆς αὐτοκρατορικῆς ἐποχῆς πού προέρχονται ἀπό τή Βέροια, τήν Ἡράκλεια Λυγκηστίδα καὶ τά Στύβερρα (Ἄνω Μακεδονία).⁴⁴

40. M. Cetin Sahin, *I. Stratonikeia* (IK 22, 1), 671.

41. R. Merkelbach κ.ἄ., *I. Ephesos* (IK 13 καὶ 17,1), 815 καὶ 3071 ἀντίστοιχα.

42. Βλ. π.χ. L. Robert, *Gnomon* 33, 1959, 665 καὶ J. Triantaphyllopoulos, «ΠΑΡΑΠΡΑΣΙΣ», *Acta on the 5th International Congress of Greek and Latin Epigraphy*, Cambridge 1967, 65-69 δπου μελετᾶται τό φαινόμενο ἀπό τή νομική του πλευρά καὶ προαναγγέλλεται μία διεξοδική μελέτη του ή δποία, ἐξ δσων γνωρίζω, δέν ᔁχει ἀκόμη δημοσιευθεῖται.

43. Βλ. *SEG* 1, 1923, 276 (= *AE* 1921, 1 = M. N. Tod, «Macedonia. Inscriptions», *ABSA* 23, 1918-9, 73).

44. Βλ. *SEG* 17, 1960, 315 (πρβλ. L. Robert, *Hellenica*, *RPh* 39, 1939, 132) τοῦ 98 μ.Χ. μέ τήν δποία οἱ Βεροιαῖοι τιμοῦν τὸν πλούσιο συμπολίτη τους K. Ποπίλλιο Πύθωνα ἀνάμεσα στά δλλα ώς ποιησάμενον παραπράσεις κι ἐπεινωνίσαντα ἐν καιροῖς ἀνανκίοις... (στ. 17-18) καὶ M. Δήμιτσας (σημ. 20), 248 (= P. Perdrizet, *BCH* 21, 1897, 161 = N. Vulić, *Spomenik* 77, 1934, 4 = S. Dill, *Die Götterkulte Nordmakedoniens in römi-*

‘Η κατάσταση μέ τήν δποία μᾶς παραδίδεται ή ἐπιγραφή δέν μᾶς ἐπιτρέπει νά προσδιορίσουμε τίς λεπτομέρειες αὐτῆς τῆς εὐεργεσίας, δπως δηλ. δν τό παράτειμον ἀφοροῦσε τό σιτάρι πού ἀπαιτοῦνταν γιά τή διατροφή τοῦ πληθυσμοῦ τῆς πόλης ή τό λάδι πού χρειαζόταν γιά τό γυμνάσιο της ή καί τά δύο μαξι (βλ. τήν προαναφερθείσα ἐπιγραφή τῆς Στρατονίκειας) ή ἀκόμη δν ή εὐεργεσία συντελέσθηκε κατά τή θητεία τοῦ τιμώμενου σέ κάποιο ἀξίωμα. Πιθανό είναι πάντως, δν κρίνουμε ἀπό τά παράλληλα πού διαθέτουμε, δτι ἐκδηλώθηκε στό πλαίσιο κάποιας σιτοδείας ή κάποιας τεχνητῆς αὔξησης τῆς τιμῆς τῶν παραπάνω προϊόντων ἀπό καιροσκόπους, φαινόμενα γνωστά ἀπό ἄλλες πόλεις τόσο τῆς Μακεδονίας δσο καί δλλων περιοχῶν τῆς Ἑλληνόφωνης Ἀνατολῆς κατά τήν ἑλληνιστική καί αὐτοκρατορική ἐποχή, ίδιαίτερα μάλιστα δταν πρόκειται γιά σιτάρι.⁴⁵ Ἀν στήν παροῦσα ἐπιγραφή τό ορήμα ἐπέδωκεν πού ἀπαντά στόν ἐπόμενο στίχο δέν χρησιμοποιεῖται μέ τήν τεχνική του σημασία, δηλ. δέν σημαίνει τή συμμετοχή τοῦ τιμώμενου σέ μιά συλλογική ἐπίδοση, ἀλλά μέ τή συνήθη σέ τιμητικά ψηφίσματα σημασία τοῦ χαρίζω,⁴⁶ τότε θά πρέπει νά έχει ως ἀντικείμενό του τή λέξη παράτειμον.

‘Η κατανόηση τῆς συνέχειας τοῦ κειμένου παρουσιάζει προβλήματα, ἐπειδή ἔξαρτάται ἀπό τήν ἀνάγνωση καί κατ’ ἐπέκταση τή συμπλήρωση τῆς τελευταίας λέξης τοῦ τέταρτου στίχου, πού δμως δέν είναι βέβαιη. Τό σωζόμενο τμῆμα τῆς κάθετης κεραίας τοῦ τελευταίου της γράμματος ἀφήνει ἀνοιχτό τό ἐνδεχόμενο νά πρόκειται γιά Ι ή γιά Η, χωρίς, ώστόσο, νά ἀποκλείεται καί τό Ε. Οι τρεῖς αὐτές ἐκδοχές ἀντιστοιχοῦν σέ ποικίλες δυνατότητες

scher Zeit, München 1977, ἀρ. 19) τοῦ πρώτου μισοῦ τοῦ 2. αι. μ.Χ. δπον τιμάται στήν ‘Ηράκλεια Λυγκηστίδα κάποιος Παῦλος Καιλίδιος Φρόντων ἀνάμεσα στά δλλα ως ἐπιδοὺς τῇ πόλει εἰς σίτου ἀγορασίαν, σεῖτον ἐν σπάνει παραπλήσιας (στ. 2-3). ‘Ως παράπραση σίτου θά μποροῦσε νά γίνει κατανοητή καί ή εὐεργεσία κάποιου Πλήστιος πού κατά τόν 3. αι. π.Χ. διαθέτει σέ χαμηλότερη τιμή σιτάρι στήν τοπική ἀγορά τῆς Γαζώρου βλ. SEG 30, 1982, 1892 (= Chr. Veligianni, «Ein hellenistisches Ehrendekret aus Gazoros [Ostmakedonien]», ZPE 51, 1983, 105 κεξ.) πρβλ. Ph. Gauthier, «Nouvelles récoltes et grain nouveau: à propos d'une inscription de Gazoros», BCH 111, 1987, 413 κεξ. καί J. καί L. Robert, Bull. épigr. 1984, 259. Γιά παραπόρασεις ἐλαίου στή Μακεδονία βλ. τόν ἐφηβικό κατάλογο ἀπό τά Στύβερρα SEG 38, 1988, 679-80 (= F. Papazoglou, «Stèles éphébiques de Stuberra», Chiron 18, 1988, 238-40, ἀρ. 5 καί 6) τοῦ 74/5 μ.Χ. δπον λέγεται δτι δ γυμνασίαρχος Νεικόλαος Ἀπολλοδώρου, ἀλείψας ... καί παραπλήσιας τόν τής γυμνασίαρχίας ἐνιαυτόν ἐπτά δσσαρίων τόν ξέστην πωλουμένου ὑπό τῶν δλλων δσσαρίων δώδεκα ἀπέταξεν τοὺς ... ἐφήβους.

45. Γιά τά φαινόμενα αὐτά βλ. π.χ. J. H. M. Strubbe, «Stitonia under the Principate», Epigraphica Anatolica 13, 1989, 106-107.

46. Γιά τίς σημασίες τοῦ ορήματος βλ. A. Kuenzi, ΕΠΙΔΟΣΙΣ, Diss. Bern 1923, 60-65· γιά τήν σημασία τοῦ χαρίζω βλ. A. Kuenzi, δ.π., 61 κεξ., L. Robert, OMS I (= BCH 60, 1936, 186) 197 καί τελευταία L. Migeotte, «Souscriptions athénienes de la période classique», Historia 32, 1983, 129.

συμπλήρωσης τῆς λέξης καὶ συνακόλουθα σέ διαφορετικές ἐρμηνείες τοῦ χωρίου. Οἱ πιθανότερες ἀπό αὐτές εἶναι, κατά τὴ γνώμη μου, οἱ ἔξης δύο.

‘Αν συμπληρώσει κανεὶς στρατε[ί]ματα] ἢ στρατε[ῶ]ται] ἡ κάποια ἀπό τίς πλάγιες πτώσεις τῶν λέξεων αὐτῶν, τὸ χωρίο θά σήμαινε μᾶλλον διτό διμώμενος ἐπιφορτίστηκε μέ τά ἔξιδα πού συνεπαγόταν ἡ διατροφή καὶ ἵσως οἱ ἄλλες διευκολύνσεις πού ἔπειτε νά παράσχει ἡ πόλη του σέ διερχόμενες μονάδες τοῦ ρωμαϊκοῦ στρατοῦ. ‘Ανάλογες ὑπηρεσίες πού προσφέρουν ἐπιφανεῖς πολίτες στίς γενέτειρές τους εἶναι καλά γνωστές τόσο ἀπό ἄλλες πόλεις τοῦ ἀνατολικοῦ τμήματος τῆς αὐτοκρατορίας⁴⁷ δσο καὶ ἀπό τήν Ἰδια τή Μακεδονία, δπως προκύπτει λ.χ. ἀπό τή συνέχεια τοῦ προαναφερθέντος ψηφίσματος τῆς Λητῆς οἱ κάτοικοι τῆς δποίας τιμοῦν τόν γυμνασίαρχο Μ. Σαλάριο Σαβεῖνο ώς καὶ ταῖς τοῦ κυρίου καίσαρος τῶν στρατευμάτων διοδείαις παρασχόντα εἰς τάς ἀννώνας σείτου.⁴⁸ Στήν περίπτωση αὐτή μάλιστα οἱ εὐεργεσίες τοῦ τιμώμενου θά παρετίθεντο στό ψήφισμα μέ τήν Ἰδια, δπως καὶ στό ψήφισμα τοῦ Σαλάριου σειρά, προφανῶς λόγω τῆς νοηματικῆς τους συνάφειας.

‘Από τήν ἄλλη μεριά, ἀν δεχθεὶ κανεὶς τή συμπλήρωση στρατη[γός] ἢ στρατη[γόσας] ἡ κάποια ἀπό τίς πλάγιες πτώσεις τῶν λέξεων, τὸ χωρίο θά σήμαινε ἵσως διτό στό σκεπτικό τοῦ ψηφίσματος ἀκολουθοῦσε μία ἄλλη εὐεργεσία πού δ τιμώμενος ἔκαμε κατά τή θητεία του ώς στρατηγός τῆς πόλης. ‘Αν εἶναι ἔτσι, τότε βρισκόμαστε μπροστά στήν πρώτη μαρτυρία πού πιστοποιεῖ τήν ὑπαρξή τοῦ ἀξιώματος στήν πόλη τῆς Εύρωποῦ γιά τούς θεσμούς τῆς δποίας δέν γνωρίζουμε σχεδόν τίποτε.⁴⁹ ‘Από δσο γνωρίζω καὶ ἀντίθετα ἀπό δ, τι συμβαίνει τήν ἐποχή αὐτή σέ ἄλλες Ἑλληνικές πόλεις τῆς Ἀνατολῆς, δπου οἱ στρατηγοί ἀποτελοῦν τό σημαντικότερο ἡ ἔνα ἀπό τά σημαντικότερα σώματα ἀρχόντων,⁵⁰ τό ἀξιώμα δέν μαρτυρεῖται στίς πόλεις τῆς ἐπαρχίας τῆς Μακεδονίας,⁵¹ διατίστωση ἡ δποία ἐν μέρει τουλάχιστον θά πρέπει νά

47. Βλ. σχετικά M. Rostovtzeff, *The Social and Economic History of the Roman Empire*, Cambridge 1957², 357 κεξ. καὶ τελευταῖα H. Halfmann, *Itinera Principum*, Stuttgart 1986, 79 κεξ. Τό ἐπίθετο λερός, πού θά δινέμενε κανεὶς, ἀν καὶ χρησιμοποιεῖται συχνά γιά τά ρωμαϊκά στρατεύματα, ἐντούτοις δέν εἶναι πάντοτε ἀπαραίτητο βλ. π.χ. IGR III, 173 ...ἀποδεξάμενόν τε στρατεύματα τά παραχειμάσαντα ἐν τήν πόλει καὶ προπέμψαντα τά παραδεύοντα ἐπί τόν πρός Πάρθους πόλεμον.

48. Βλ. SEG 1, 1923, 276 στ. 6 κεξ.

49. Γιά τίς (ἐπιγραφικές κυρίως) μαρτυρίες πού διαθέτουμε σχετικά μέ τήν Εύρωπο βλ. F. Papazoglou (σημ. 6), 180-1 καὶ τελευταῖα BCH 118, 1994, 215 γιά μία νέα ἐπιγραφική μαρτυρία.

50. Βλ. λ.χ. D. Magie, *Roman Role in Asia Minor to the End of the Third Century after Christ*, Princeton - N. Jersey 1950, τόμος I 643-4 καὶ τόμος II 1509 σημ. 37 γιά τό σῶμα τῶν στρατηγῶν στή Μ. Ἀσία.

51. Γιά τά ἀξιώματα τῶν πόλεων τῆς ἐπαρχίας βλ. Δ. Κανατσούλη, «Η Μακεδο-

δποδοθεῖ στήν ἀποσπασματικότητα τοῦ ἐπιγραφικοῦ ὄλικοῦ μας. Μέ δεδομένο δτὶ δλλες μακεδονικές πόλεις, δπως λ.χ. οι Φίλιπποι και ἡ Κασσάνδρεια, στήν περίοδο τῆς βασιλείας, διέθεταν σῶμα στρατηγῶν,⁵² δέν θά ἦταν ὑπερβολικό στήν περίπτωση αὐτή νά ἰσχυρισθοῦμε δτὶ τοῦτο θά συνέβαινε και μέ τήν Εύρωπό και δτὶ τό ἀξίωμα θά διατηρήθηκε και στήν αὐτοχρονική ἐποχή.

Τό ἐνδεχόμενο δι λέξη στρατηγός] δποιαδήποτε δλλη θεωρητικά πιθανή συμπλήρωση νά ἀποδίδει κάποιο ρωμαϊκό δξίωμα⁵³ πού κατέλαβε δ τιμώμενος δι νά ἀναφέρεται σέ κάποιο Ρωμαϊκό ἀξιωματούχο θά πρέπει μᾶλλον νά ἀποκλεισθεῖ, ίδιαίτερα δν ληφθεῖ ὑπόψη δι θέση τοῦ σκεπτικοῦ τοῦ ψηφίσματος στό δποιο ἔμφανίζεται δι λέξη.

Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Π. Νίγδελης

νική πόλις ἀπό τῆς ἔμφανίσεώς της μέχρι τῶν χρόνων τοῦ Μ. Κωνσταντίνου», *Μακεδονικά* 5, 1961-1963, 15-101.

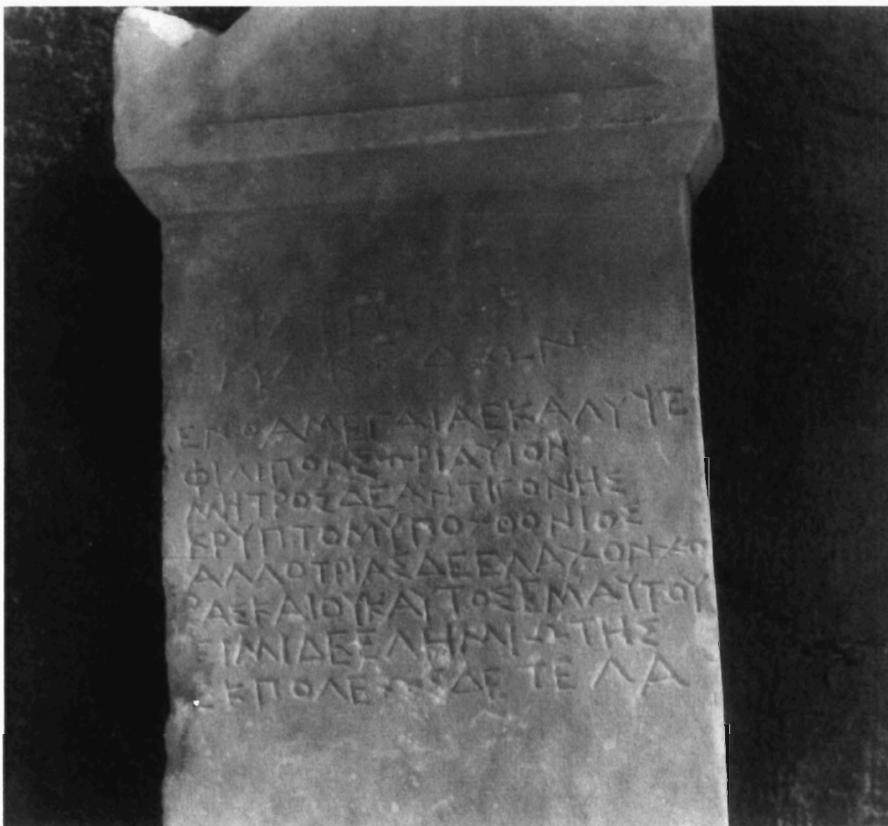
52. Βλ. R. Herzog - G. Klaffenbach, «Asylieurkunden aus Kos», *Abh. Berl. Akad.* 1952, 1, 17 ἀρ 6, σ. 53 κεξ. (δπως δ' δν ἀσφαλῶς ἀποσταλῶσιν εἰς τὴν Νέαν πόλιν τοὺς στρατηγοὺς συμπέψου αὐτοῖς τοὺς ἔνοντος τοὺς παρὰ τῇ πόλει μισθοφοροῦντας) και σ. 2 (οι στρατηγοὶ και οι νομοφύλακες εἴπαν...). Τίνη ἀποψη τοῦ Klaffenbach (σ. 17) δτὶ οι στρατηγοὶ τῶν Φιλίππων ἦταν δροχοντες τῆς πόλης υἱοθέτησε τελικά και δ H. Bengtson, «Randbemerkungen zu den koischen Asylieurkunden», *Historia* 3, 1954-5, 463, σημ. 1 πού δρχικά είχε δεχθεῖ δτὶ ἐπρόκειτο γιά βασιλικούς ἀξιωματούχους. Γιά τοὺς στρατηγούς πού προσταντο σέ εὐρύτερες διοικητικές περιφέρειες τῆς Μακεδονίας κατά τὴν ἐποχή τῆς βασιλείας, δπως φάνεται νά συνάγεται ἀπό τὸν γυμνασιαρχικό νόμο τῆς Βέροιας και δύο ψηφίσματα ἀπό τὴν Μόρδουλο τῆς Κροτωνίας βλ. τίνη πρόσφατη συζήτηση τῶν Rh. Gauthier - M. B. Hatzopoulos (σημ. 30), 44-5.

53. Γιά τά ρωμαϊκά ἀξιώματα πού μπορεῖ νά δηλώνει δι λέξη στρατηγός βλ. H. J. Mason, *Greek Terms for Roman Institutions. A Lexicon and Analysis*, Toronto 1974, 86-7. *Αν δι ἐπίμαχη λέξη είναι τύπος τῆς λέξης στρατεία στόν πληθυντικό ἀριθμό, τότε θεωρητικά θά μποροῦσε νά γίνεται λόγος γιά τίς militiae τοῦ τιμώμενου, δηλ. γιά τήν στρατιωτική του καριέρα ως μέλους τῆς Ιππικῆς τάξης· γιά τή σημασία αὐτή βλ. H. J. Mason, δ.π., 86.

ZUSAMMENFASSUNG

In der vorliegenden Arbeit werden drei Inschriften, die die Topographie und die Geschichte Makedoniens betreffen, veröffentlicht oder kommentiert. — In der ersten Inschrift, einer Grabinschrift aus dem 3 Jhd. v. Chr., die aus der Gegend von Dorylaion in Phrygien (Afyon) stammt, ist uns der Name eines gewissen Philipp überliefert. Es handelt sich dabei höchstwahrscheinlich um einen Soldaten, der sich selbst als «Μαχεδών Ἐλημιώτης ἐκ πόλεως ΔΕΤΕΛΑΣ» bezeichnet. Aufgrund der beiden Ethnika gelangt der Autor des Artikels —im Gegensatz zu den Erstherausgebern der Inschrift (MAMA X, 220)— zu dem Schluß, daß der Tote aus dem Bezirk Elimia in Makedonien stammte und sein Geburtsort eine bis jetzt unbekannte Stadt dieser Gegend ist, deren Name allerdings nicht aufs genaueste rekonstruiert werden kann. Die Erstherausgeber vermuten, daß es sich um die aus syrischen Quellen bekannte Stadt Tel(l)a in Mesopotamien handelt. — Die zweite fragmentarisch erhaltene und bisher unveröffentlichte Inschrift stammt aus Berroia. Sie bezieht sich auf einen gewissen Oberpriester (Archiereus) auf Lebenszeit (διὰ βίου) des makedonischen Provinziallandtages. Von seinem Namen sind uns nur das Praenomen und das Gentilizium (Tiberius Claudius) erhalten. Aufgrund paläographischer Kriterien und vor allem der Bedeutung des terminus technicus διὰ βίου bietet es sich an, den Oberpriester der neuen Inschrift und den aus anderen Inschriften bekannten Berroier T. Claudius Peierion, Oberpriester auf Lebenszeit im makedonischen Provinziallandtag (Ende des 1. / Anfang des 2. Jhs n. Chr.), für ein und dieselbe Person zu halten. Wegen der in jeder Hinsicht auffälligen Ähnlichkeit der neuen Inschrift mit der Inschrift SEG 27, 262, die von einer Statuenbasis stammt, die die Phyle Bereike der Stadt Berroia zu Ehren des T. Claudius Peierion aufstellte, können wir annehmen, daß auch sie von einem solchen Denkmal einer anderen Phyle der Stadt stammt. — Die dritte Inschrift ist ein unveröffentlichtes Fragment (aus dem Ende des 1. oder aus dem 2. Jhd. n. Chr.), das man in der makedonischen Stadt Europos fand. Es gehört zu einem Beschuß, mit dem ein angesehener Bürger wegen seiner Wohltätigkeiten für die Stadt geehrt wird. Zu diesem Schluß kommen wir vor allem wegen des Wortes «παράτειμον», das in dem Text des Beschlusses erhalten ist. Inschriftliche Parallelen aus Städten Kleinasiens zeigen, daß der Geehrte seinen Mitbürgern oder Händlern einen Geldbetrag zur Verfügung stellte, damit auf dem städtischen

Markt Getreide oder Öl zu einem niedrigeren Preis als dem üblichen Marktpreis angeboten werden konnte. Dieses Phänomen ist uns bekannt und wird in der Regel mit dem terminus Technicus «παράποσις» bezeichnet. Anlässlich dieses neuen Zeugnisses werden alle epigraphisch bezeugten Fälle von Paraprasis aus Städten der Provinz Makedonien aufgelistet. Am Ende des Artikels werden bestimmte Vermutungen über andere mögliche Wohltaten des Geehrten angestellt.

Π. Νίγδελης, εἰκ. 1.: Μακεδονικά Σύμμεικτα. (S. 173).

Π. Νίγδελης, εἰκ. 2.: Μαχεδονικά Σύμμεικτα. (S. 181).

Π. Νίγδελης, εἰκ. 3.: Μαχεδονικά Σύμμεικτα. (S. 184).